

Právnícké osoby v novém Codice civile.

Dr. Václav Michal.¹⁾

I. Občanský zákoník italský z r. 1865, právě tak jako o. z. o. rakouský, věnoval právníckým osobám jediné ustanovení; zde je to § 26, tam čl. 2. Hlavní zásady, z kterých codice civile vychází, odpovídají v celku zásadám našeho o. z. o. Oba zákoníky souhlasně užívají terminologie osoba morální pro označení osoby právnícké,²⁾ liší společnosti dovolené a nedovolené a odkazují, pokud jde o bližší úpravu, na zvláštní ustanovení o těchto věcech vydaná.³⁾ C. c. výslovně odkazuje na předpisy práva veřejného; v našem právu, ač věc není výslovně v § 26 formulována, platí v zásadě totéž. Také pokud jde o vznik právnícké osoby, vycházejí oba právní řády v podstatě ze stejného principu, totiž ze systému normativních ustanovení.⁴⁾

Jako důsledek této úpravy projevila se v obou právních řádech rozdílnost látky, nejednotnost hledisek a podstatná kusost právních norem upravujících poměry právníckých osob. Objevila se proto

1) O novém italském zákoníku občanském bylo v tomto časopise již referováno. Srv. článek »Immateriální práva v novém italském občanském zákoníku« na str. 121 ns. tohoto ročníku a krátkou zprávu o reformě občanského práva v Itálii na str. 22 tohoto ročníku.

2) »*Corpi morali*« — ... einer *moralischen Person*« v rubrice § 26, která ovšem není součástí zákonného textu. V dalších ustanoveních občanského zákoníku je užito terminologie *moralische Person* ještě v § 286 a 529, zatím co v § 1454 je výraz *moralische Körper* a v § 1472 v stejném významu užito *erlaubte Körper*. Není tedy terminologie občanského zákoníku ustálena.

3) § 26 se odvolává především na *smlouvu* členů dovolené společnosti (nepřesná formulace, která by ukazovala na to, že tvůrcům o. o. z. nebyl jasný rozdíl mezi společenskou smlouvou a statutem právnícké osoby — formulace změněna teprve v návrhu superrevisní komise), pak na účel společnosti, a zvláštní pravidla o těchto věcech vydaná.

4) Čl. 2. codice civile z r. 1865 je úplným novem proti francouzskému code civil z r. 1805, jehož ustanovení jinak italský zákoník z velké části buď doslovně nebo s malými změnami přejal. Code civil nemá totiž o právníckých osobách jediné ustanovení. Jeho autoři, odchovaní myšlenkami revoluce, nechtěli vytvořit žádnou organisaci (manus mortua) mezi státem a jednotlivcem. Srv. Die Zivil-gesetze der Gegenwart, I., Code civil, 1932, str. 4, kde je citována další literatura. Pokud jde o codice civile, srv. Mario Rotondi, Istituzioni di diritto privato, Padova 1939, str. 179 ns. V našem právu neplatí, stejně jako v dosavadním právu italském, system normativních ustanovení bezvýjimečně — srv. na př. spolkový zákon z r. 1852. K těmto problémům, srv. na př. Tilsch-Svoboda, Občanské právo, část všeobecná, 1925, str. 132 ns., z literatury německé Paul Örtmann, Recht des bürgerlichen Gesetzbuches. Allgemeiner Teil, I., Leipzig 1909, str. 79 ns. a Kommentar zum BGB. und seinen Nebengesetzen, Allgemeiner Teil, Berlin 1927 (3. vyd.), od téhož autora. *System normativní* odpovídá údobí hospodářského a politického liberalismu; naproti tomu *system koncesní*, který historicky předcházel systému normativnímu, odpovídá době osvícenské a údobí řízeného hospodářství. Třetí system, *system volného tvoření spolků*, nedá se v praxi důsledně provésti pro řadu nevýhod (nemožnost jakékoli kontroly se strany státu, nedostatečná ochrana, resp. stálá možnost ohrožení zájmů třetích osob).

nutnost analogického užití norem jiných, zvláště ustanovení o osobách fyzických, k aplikaci na právnické osoby málo vhodných, a modernějších předpisů práva obchodního. Řada důležitých otázek, na př. ručení orgánů právnické osoby, postavení třetí osoby bonae fidei k právním jednáním orgánů, kteří překročili kompetenci, právní poměry sdružení bez právní subjektivity (na př. komitétů) zůstává vůbec neupravena.

II. Zcela jiné stanovisko k všem těmto problémům zaujal nový codice civile. Jak po stránce kvantity tak po stránce kvality jsou jeho ustanovení podstatným novem proti právu dosud platnému.

Po stránce formální je část jednáající o právnických osobách⁵⁾ jednou z nejlépe propracovaných částí první knihy. Jednotnost hledisek, logická krása a důslednost s jakou jsou hlavní zásady v jednotlivých ustanoveních provedeny (ve všech člancích c. c. i ustanovení prováděcích — celkem 75 článků — marně bychom hledali jen nepatrnou výjimku ze základních zásad) jsou hlavními přednostmi této úpravy. Při tom celek tvoří harmonickou jednotu; jednotlivé zásady, na nichž spočívá úprava, jsou rovnoměrně vyvážené.^{6) 7)}

Po stránce obsahové je stanovisko nového c. c. k právnickým osobám dáno vůdčí zásadou fašistického státního zřízení, že korporace jsou základním kamenem výstavby nového právního řádu; z tohoto hlediska jediné lze pochopiti pravý dosah změn, které nový zákoník přináší proti právu dosud platnému.

III. *Prameny.* Mimo druhý titul první knihy c. c. (čl. 11—40), k němuž se řadí z třetího titulu téže knihy velmi důležitý čl. 43, jsou věnovány právnickým osobám čl. 1—42 předpisů prováděcích⁸⁾

⁵⁾ Pojem právnická osoba užívá nový zákoník ve smyslu hodně širokém. Pod rubrikou II. titulu »Delle persone giuridiche« jsou zařazena nejen ustanovení o právnických osobách v technickém smyslu, to jest korporacích a nadacích, nýbrž i o útvarech bez právní subjektivity. Srv. znění rubrik II. a III. hlavy tohoto titulu: »Delle associazioni e dei fondazioni« — »Delle associazioni non riconosciute e delle comitati«. Znění rubrik II. hlavy nevystihuje ovšem správně obsah této hlavy — viz níže.

⁶⁾ Péčí sekretářů ministerské komise pro reformu občanského zákoníku byl vydán text první knihy nového codice se stručným výtahem z motivů: Pandolfelli-Scarpello-Stella Richter-Dallari, Codice civile, libro I., illustrato con i lavori preparatori, Milano 1939, A. Giuffrè, v dalším citováno jako komentář. Péčí těchto autorů vyšla také ustanovení prováděcí: Disposizioni per l'attuazione del libro I. e disposizioni transitorie.

⁷⁾ Srv. na př. otázku nabytí právní osobnosti v novém c. c. a v německém BGB. Zatím co v c. c. je tato otázka upravena naprosto jednotně, podle BGB. asociace korporálního rázu nabývají právní osobnosti v některých případech registrací (*eingetragene Vereine* § 21 a rubrika před § 55), v jiných případech zvláštním státním propůjčením (*staatliche Verleihung*, § 22) — hranice mezi oběma případy je v zákoníku velmi nepřesně formulována — nadace naproti tomu vždy státním schválením (*Genehmigung*, § 80). Srv. v této souvislosti také velmi jasnou jednotnou úpravu švýcarského ZGB. (čl. 52 v souvislosti s čl. 60. odst. 1., 61. odst. 1. a 81. odst. 2.), která ovšem obsahově vychází z jiných předpokladů — viz níže.

⁸⁾ R. decreto 24 Aprile 1939-XVII, n. 640.

a přechodná ustanovení čl. 87 a 115 těchto předpisů. Druhý titul je rozdělen na tři hlavy. První, »Disposizioni generali«, podává velmi stručná ustanovení všeobecná (čl. 11—13); druhá část, rozsahem i dosahem největší, »Delle associazioni e delle fondazioni«, je věnována útvarům, nadaným právní subjektivitou (čl. 14—33); třetí, »Delle associazioni non riconosciute e dei comitati«, obsahuje ustanovení o sdruženích bez právní subjektivity (čl. 34—40).

Třetí hlava druhého titulu *prvé knihy* je novem i proti většině moderních cizích kodifikací poslední doby.⁹⁾ Ustanovení tu obsažená jsou rozdělena, jak ukazuje již znění rubriky této hlavy, na dvě části; předpisy *o asociacích*, které z jakéhokoli důvodu nedosáhly právní subjektivity a předpisy *o komitéttech*,¹⁰⁾ to jest sdruženích zřízených k dosažení nějakého cíle, který nespočívá nutně v dosažení zisku a který nemusí být (a zpravidla ani nebude) hospodářského rázu. Účel těchto sdružení může býti velmi rozmanitý: umělecký, vědecký, politický, náboženský a podobně.¹¹⁾ C. c. v čl. 37 uvádí příkladmo sdružení dobročinná, svépomocná, sdružení k vybudování veřejných děl, organizací výstav, slavností a podobné. Tato poslední hlava druhého titulu odstraňuje řadu pochybností a sporů vyskytujících se jak v nauce, tak v judikatuře¹²⁾ neboť obsahuje

⁹⁾ Autoři nového c. c. byli si toho velmi dobře vědomi, jak ukazují motivy, Relazione Commissione Reale, pag. 56, cit. před čl. 33. c. c. Švýcarský ZGB., který je vzorem řadě zákoníků cizích pro svoji modernost, má o sdruženích bez právní osobnosti pouze toto málo vhodné ustanovení: »Vereine, denen die Persönlichkeit nicht zukommt oder die sie noch nicht erlangt haben, sind den einfachen Gesellschaften gleichgestellt.« (čl. 62.).

¹⁰⁾ Pro obě skupiny jsou dána různá ustanovení. Motivы (cit. v pozn. předchozí) to odůvodňují naprostou růzností obou druhů společenských útvarů. Postup tu zvolený je zcela opačný než v hlavě II., kde platí zásada stejné úpravy jak pro korporace, tak pro nadace; odchylky jen tam, kde povahou věci nezbytně nutny. (Snad si tu autoři c. c. uvědomovali že je často pochybno, zda nějaký útvar je korporací či nadací — srv. Krčmář, Právo občanské, I., 1. vyd., str. 146 ns.).

¹¹⁾ Z moderní italské literatury, srv. k tomuto útvaru M. Rotondi, I. c., str. 461 ns., který, to ovšem vychází z kontraktní povahy tohoto institutu (»*contratto di natura associativa*«), jak patrně i ze systematického zařazení komitétu do kapitoly jednajících o společenské smlouvě a útvarech přibuzných. Na druhé straně však správně přiznává, že »l'elemento dello scopo predomina sull'elemento personale« (str. 462). V naší literatuře Tilsch-Svoboda (I. c., str. 142) mluví o *sbírkě k jistému účelu*, která před realizováním účelu tvoří zvláštní masu; Krčmář, I. c., str. 149, mluví o *jmění sbírkovém*, které vzniklo sběrnou činností jedné osoby nebo několika osob (*komitétu*) a »o kterém sluší nejspíše přijímati, že tu jde o *jmění fiduciární*, to jest o jmění sběratele (sběratelů), jenž má povinnost jmění vynaložiti na účel pro který bylo sebráno«. Označení *jmění sbírkové* vystihuje ovšem jen část celkového právního poměru, totiž složku majetkovou, vedle níž vystupuje v různé intenzitě druhá složka, totiž složka osobní. Nový c. c. správně si všímá obou složek tohoto zajímavého právního útvaru, ve kterém je dosud dosti nejasností a který by vyžadoval lepšího propracování právní naukou.

¹²⁾ Srv. motivы cit. v pozn. 9. Rotondi, I. c., str. 462, mluví o »*problemí delicati*«.

(třebaže stručná) ustanovení o vnitřním zřízení, majetku, procesní působivosti a ručení těchto sdružení.¹³⁾

Druhá hlava druhého titulu první knihy c. c. a první hlava prvního titulu ustanovení prováděcích jsou věnovány právníkům osobám v technickém smyslu. Tato část, z celé partie věnované právníkům osobám rozsahem největší, je také nejhlouběji propracována; důvod není jen v tom, že jde o tradiční útvary jak obecnoprávní nauky tak starších (a vlastně dosud většiny) kodifikací — jsou tu normovány i útvary jiné než tradiční *universitates personarum* a *bonorum* — důvod toho je hledati především ve zvýšené důležitosti těchto útvarů. Zde projevuje se nejsilněji vliv politických změn.

IV. *Kterým útvarům přiznává c. c. subjektivitu?* Jak by se zdálo plynouti z rubriky II. hlavy II. titulu («*Delle associazioni e delle fondazioni*») patřily by sem jediné tradiční korporace a nadace. Než tato rubrika nevystihuje plně podstatu věci. Čl. 12. c. c. totiž praví v 1. odst.: «*Le associazioni, le fondazioni e le altre istituzioni di carattere privato* acquistano la personalità giuridica . . .» Čl. 39. c. c. pak praví: «*Qualora il comitato non abbia la personalità giuridica . . .*». I komitety tedy mohou dosáhnouti právní subjektivity. Podle motivů k čl. 37 c. c.¹⁴⁾ může býti právní osobnost přiznána mimo komitétů i veškerým jiným útvarům asociací povahy. Co je míněno slovy čl. 12. *le altre istituzioni di carattere privato* vyjadřují motivy¹⁵⁾ tak, že to jsou instituty, které nepatří ani k asociacím (míněny jistě útvary korporativního rázu), ani k nadacím, a jejichž charakteristika spočívá v tom, že jsou určeny k určitému účelu.

Které předpisy je na takověto útvary aplikovati? Bude nutno zkoumat povahu a podstatu útvaru a podle výsledku zkoumání rozhodnouti, zda útvar je bližší korporaci či nadaci. Teorie i praxe tu bude ovšem míti usnadněnu práci, poněvadž, jak již řečeno platí, až na nepatrné odchylky, pro korporace i nadace stejné právní normy.¹⁶⁾ Snad zase jeden z důvodů, proč autoři c. c. podrobili oba útvary stejným pravidlům.

¹³⁾ Podle našeho práva bylo by na tyto útvary vztáhnouti analogicky předpisy o smlouvě společenské, stejně jako podle výslovného ustanovení již výše cit. čl. 62. švýcarského ZGB. Není snad pochyby o tom, že tato ustanovení se na povahu komitétů vůbec nehodí. Pro nedostatek místa musíme nechat velmi zajímavá ustanovení této hlavy stranou a všimnouti si v dalším jediné hlavy druhé.

¹⁴⁾ *Relazione al Re*, n. 45; i útvary časově velmi omezeného trvání mohou, jsou-li splněny podmínky zákonem vyžadované, nabýti právní osobnosti. Motivy, majíce jistě na mysli ustanovení čl. 12. odst. 1. c. c., mluví tu o *riconoscimento temporaneo*.

¹⁵⁾ *Relazione al Re*, n. 26.

¹⁶⁾ I to je novem proti většině kodifikací. Srv. na př. švýcarský ZGB., jehož právníkům osobám věnovaný 2. titul prvního dílu má mimo ustanovení všeobecná (čl. 52—59) zvláštní odchylná ustanovení o korporacích (*Vereine*, čl. 60—79) a o nadacích (*Stiftungen*, čl. 80—89). Také říšský BGB. podrobuje korporace a nadace odchylné úpravě, jak patrně již z rozdělení 2. titulu prvního oddílu první knihy.

Předpisy druhé hlavy se podle výslovného znění zákona nevztahují na právnické osoby veřejného práva, pro které platí předpisy práva veřejného (čl. 11. c. c.), a na sdružení obchodní, jejichž poměry jsou upraveny obchodním zákoníkem (čl. 13. c. c.).

V. *Hlavní zásady druhé hlavy lze označiti takto:*

1. silná ingerence státní, resultující hlavně v důsledně provedeném principu koncesním,

2. ochrana třetích osob bonae fidei, projevující se především v povinné registraci všech útvarů; s tím souvisí široký dosah principu publicity rejstříku.

Obě vůdčí zásady nové úpravy jsou, pokud možno, provedeny do všech důsledků; jen tam, kde, důsledně provedeny, v aplikaci na konkrétní otázky by vedly k různým řešením, ustupuje jedna druhé. (Na př. princip koncesní a registrace, jež, důsledně provedena, vyžaduje vznik subjektivity zápisem.¹⁷⁾ Obě zásady ostatně ve svých důsledcích nejsou na sobě zcela nezávislé. Jak ukazují motivy,¹⁸⁾ vyjadřuje system koncesní jako důsledek první zásady nejen zájem fašistického státu na těchto útvarech, ale chce chrániti i třetí osoby bonae fidei; naproti tomu registrace, jako hlavní důsledek druhé zásady, slouží, mimo ochrany zájmů třetích, lepšímu dohledu státní správy na tyto útvary. Při tom obě zásady sledují stejný cíl: vzbudit důvěru k právnickým osobám a tím (nepřímo) podporovat jejich rozvoj.

VI. *Zásada silné ingerence státní.*

Tato zásada odpovídá zcela novému pojetí moderního autoritativního státu, který si vyhrazuje a vykonává silný dozor na veškerou činnost uvnitř státu, a to jak jednotlivců, tak, a to tím spíše, sociálně důležitějších sdružení. Po této stránce vychází fašistický stát ze stejných předpokladů jako kdysi stát doby osvícenské. Není náhodou, že definitivní osnova přijala princip koncesní; tento princip je sociologicky zdůvodněn celým prostředím, v kterém vznikal nový občanský zákoník. I ustanovení amortisační, o nichž bude řeč níže, zapadají do tohoto rámce.

Silný státní vliv projevuje se jak na vznik, tak na trvání i zánik právnických osob.

1) Logickým předpokladem vzniku jakéhokoli asociálního útvaru jest jeho statut, po případě zřizovací listina. Čl. 14. c. c. stanoví, že asociace a nadace *mohou býti zřízeny* jediné veřejnou listinou; u nadací stačí, jsou-li zřízeny testamentem.¹⁹⁾ Z povahy posledního

¹⁷⁾ *Progetto preliminare* neznalo vůbec koncesního principu a uznávalo registraci jako jediný způsob vzniku právní subjektivity.

¹⁸⁾ Relazione Commissione Parlamentare, str. 740, cit. u čl. 12. c. c.

¹⁹⁾ I zde se projevuje silný vliv státu, poněvadž státní správa by se nemusila problémem zřízení statutu či zakládací listiny vůbec zabývat — stát má dosti možnosti obojí prozkoumat a zhodnotit v řízení o přiznání subjektivity. Zákoník mluví zase, jako v rubrice 2. hlavy, jediné o asociacích a nadacích. Podle motivů

pořízení ale plyne, že i zde musí býti zachovány formální požadavky právním řádem předepsané. Důvod tohoto ustanovení musíme hledati ovšem také v ochraně zájmů třetích — snad každý útvar již před podáním žádosti o přiznání subjektivity přijde ve styk s třetími osobami.

2) Nejsilněji se projevuje státní vliv v ustanovení čl. 12. c. c., kde je prohlášen *princip concesní*. Nový c. c. zná tu jako jediný způsob nabytí právní osobnosti asociací, nadací a všech ostatních institucí soukromého rázu výslovné uznání státní, což je zásadní rozdíl proti právu dosud platnému.²⁰⁾ Kdo je oprávněn přiznávat právní subjektivitu? 1. odst. čl. 12. mluví o královském dekretu — v podstatě správní akt vydaný vládou. Podle 2. odst. tohoto čl. a čl. 1. předpisů prováděcích může vláda delegovati výkon této pravomoci prefektům provincií, pokud jde o jednotky vykonávající svou činnost v podstatě v obvodu příslušné provincie.²¹⁾ Správní úřady rozhodují zásadně jen na návrh; jen u nadací mohou jednat také z úřední moci (čl. 2. odst. 2. předpisů prováděcích). Hlavní věcí, kterou bude správní úřad zkoumat, je jistě statut či zřizovací listina. S tím a s čl. 14. c. c. je v souvislosti 3. odst. čl. 16. c. c., podle něhož veškeré pozdější změny těchto základních listin musí býti schváleny ve formě předepsané čl. 12. c. c.

3) Nový c. c. zná i předpisy o *amortisaci*, v našem právu již dávno odstraněné spolu se zbytky absolutismu. Podle čl. 17. c. c. právnická osoba nemůže nabývat nemovitostí, přijímat dary, dědictví a odkazy bez autorisace státní,²²⁾ která, jak plyne z motivů²³⁾ a jak vyjadřuje i výraz *autorizzazione*, má předcházeti nabytí. Sankcí na nedodržení tohoto ustanovení je neplatnost jednání.²⁴⁾

(*Relazione Guardasigilli*, n. 34, cit. v koment. u čl. 14.), však se zdá, že požadavek veřejné listiny se vztahuje na všechny útvary, které se chtějí domáhati právní subjektivity, tedy i na komitáty. Srv. i označení rubriky druhé hlavy.

²⁰⁾ A zároveň zásadní rozdíl proti občanským zákoníkům vycházejícím ze zásad hospodářského a politického liberalismu. Srv. ustanovení odst. 1. čl. 52. švýcarského ZGB.: »Die körperschaftlich organisierten Personenverbindungen und die einen besonderen Zwecke gewidmeten und selbständigen Anstalten erlangen das Recht der Persönlichkeit durch die Eintragung in das Handelsregister«. Vznik právní osobnosti zápisem do obchodního rejstříku platí jak pro korporace, tak pro nadace — arg. čl. 81. odst. 2. Sdružení a spolky, které sledují cíle jiné než hospodářské, (na př. spolky s činností politickou, vědeckou, náboženskou, uměleckou a pod.) nabývají dokonce právní osobnosti »sobald der Wille als Körperschaft zu bestehen aus den Statuten ersichtlich ist«. (odst. 1. čl. 60.). Pokud jde o zásady říšského BGB., srv. pozn. 7.

²¹⁾ Přísluší tedy tato pravomoc jedině úřadům správním; názor, aby tato pravomoc byla přiznána soudům, byl, jak ukazují motivy, v průběhu redakčních prací odmítnut.

²²⁾ Srv. čl. 53. švýcarského ZGB, ze kterého je jasně patrný jeho liberalistický základ: »Die juristischen Personen sind aller Rechte und Pflichten fähig, die nicht die natürlichen Eigenschaften des Menschen, wie das Geschlecht, das Alter oder die Verwandtschaft, zur notwendigen Voraussetzung haben«.

²³⁾ *Relazione Guardasigilli al Progetto definitivo*, n. 38, cit. u čl. 17.

²⁴⁾ Čl. 7. prováděcích předpisů stanoví ohlašovací povinnost notářů spolu-

4) Velmi silně se projevuje státní vliv v bezvýjimečně provedené zásadě *povinné registrace všech* právnických osob; poněvadž však v důsledcích této zásady — publicita rejstříku — převládá ochrana třetích osob, bude o ní pojednáno až v druhé části.

5) Podle čl. 21. c. c. přísluší soudům i úřadům správním *právo suspendovati výkon usnesení oprávněných orgánů* asociace po případě i toto *usnesení zrušiti*, a to nejen tehdy, je-li nezákonné nebo odporuje statutu, ale i tehdy, nesrovnává-li se s veřejným řádem nebo dobrými mravy.²⁵⁾ Toto právo přísluší státním orgánům nejen na návrh, nýbrž i z úřední moci.

6) Pokud jde o nadace, má obdobné ustanovení čl. 12. prováděcích předpisů; státní správa má právo kdykoli zkoumati jednání orgánů nadace a vyžadovati od nich veškeré zprávy. Ze stejných důvodů jako u asociace může i zde státní správa suspendovati výkon rozhodnutí nadačních orgánů nebo je zrušiti. Státní správě dále přísluší *právo sesaditi orgány nadace*, nejednají-li tito v souhlase se zřizovací listinou, účelem nadace nebo zákonem, a jmenovati komisaře (čl. 23. odst. 2. c. c.).

7) Státní správa může provésti *sjednocení činnosti více nadací nebo unifikovati jejich správu* (čl. 24. c. c.). Vůle zakladatele nadace má býti respektována jen pokud možno.²⁶⁾

8) V ideové souvislosti s tímto ustanovením je čl. 26. c. c., přiznávající státu *právo permutace nadace*.²⁷⁾ Vůle zakladatele nadace má býti pokud možno nejvíce respektována. Permutace není přípustná, jestliže skutečnosti, které k ní zavdaly podnět, považuje listina zakládací za důvod zániku nadace a devoluce jejího majetku na osoby třetí (čl. 26. odst. 2. c. c.).

9) Právě tak jako prohlašuje státní správa vznik právnických osob, prohlašuje i jejich *zánik*. Čl. 25. odst. 3. c. c. stanoví, že zánik všech právnických osob prohlašuje státní správa buď na návrh interestované osoby nebo z úřední moci. O důvodech zániku srv. čl. 25. c. c. odst. 1. a 2.

10. Vedle zániku zná c. c. u asociací i rozpuštění²⁸⁾ (*scoglimento*), které (mimo usnesení shromáždění členů asociace) může naří-

působících při uzavírání jednání, kterými se poskytují dary či odkazy ve prospěch právnických osob.

²⁵⁾ *Deliberazioni contrarie all'ordine pubblico o al buon costume* — formulace používaná novým c. c. dosti často; srv. na př. čl. 21. předpisů o aplikaci zákonů vůbec (*Disposizioni sull'applicazione delle leggi in generale*), které předchází první knize c. c., čl. 5. c. c., čl. 12. odst. 2. předpisů prováděcích a jinde.

²⁶⁾ Účel tohoto ustanovení je podle motivů (*Relazione Guardasigilli*, n. 47., cit. u čl. 24. c. c.) především snížení zbytečných nákladů a břemen.

²⁷⁾ C. c. užívá výrazu *trasformazione* — v naší literatuře je obvyklý výraz permutace, kterého užívají jak Krčmář, l. c., str. 155, tak Tilsch-Svoboda, l. c., str. 135.

²⁸⁾ Jakmile bylo oznámeno orgánům právnické osoby rozhodnutí o zrušení či rozpuštění sdružení, nesmějí uzavírati žádné další jednání. Sankcí na přestoupení tohoto zákazu je osobní a solidární ručení orgánů — čl. 27. c. c.

diti státní správa z »důvodů v zákoně uvedených«. Které jsou tyto důvody, neuvádějí ani c. c. ani prováděcí předpisy.

11. Po prohlášení zániku nebo nařízeném rozpuštění asociace nastává další nucené stadium, *likvidace* majetku právnické osoby, podle ustanovení předpisů prováděcích (čl. 28. c. c. a 14.—31. prováděcích předpisů). I tu se projevuje silný státní vliv.

VII. Zásada ochrany třetích osob.

Důsledky této zásady projevují se v novém c. c. v podstatě trojím způsobem:

1) v povinnosti registrace určitých důležitých skutečností týkajících se života právnických osob — odtud plyne velmi široký princip publicity rejstříku;

2) v ustanovení, i mimo souvislost s rejstříkem se vyskytujícím, že určité skutečnosti nelze uplatňovati ke škodě třetích osob *bonae fidei*;

3) v solidárním ručení orgánů právnických osob.

V bodu 1) a 2) se projevuje *zásada ochrany bonae fidei* třetích osob; v bodu třetím ustupuje tato zásada zcela do pozadí, ale ustanovení tato vrhají jistě aspoň reflex na zájmy třetích osob. Názor vyjádřený v motivech,²⁹⁾ které mluví jedině o zájmu členů sdružení, nepřesvědčuje.

Ad. 1) Codice civile věnuje registraci právnických osob čl. 31 až 33; tato ustanovení jsou provedena čl. 32—42 prováděcích předpisů. Jde o důležité novum, které nový c. c. přináší, všimněme si proto těchto ustanovení podrobněji. Problem rejstřík a právnické osoby soukromoprávní nebyl autory c. c. vytvořen. C. c. nejde ani tak daleko, aby vázal vznik právní subjektivity na zápis do rejstříku, jak učinil již dříve švýcarský ZGB. (viz pozn. 20) a jak stanovil říšský BGB. v § 21, totiž, že určité útvary korporační povahy nabývají subjektivity zápisem. Jak již řečeno, musela tato zásada, důsledně provedená v Progetto Preliminare, ustoupiti z důvodů politických principu koncesnímu. Problem, který přináší nový c. c., leží jinde. Jde o další případ *částečné komercialisace občanského práva*. Hlavní zásady, na nichž spočívá registrace společností a společenstev obchodního práva, se přenášejí do systému práva občanského. Registrace není více omezena na útvary normované v obchodním zákoně a zákonech souvislých, ani není výjimkou platnou jen u některého druhu právnických osob; nyní má dosah všeobecný, dopadajíc naprosto důsledně na všechny právnické osoby normované v 2. hlavě první knihy c. c., jak na útvary korporační, tak na nadace. Zde spočívá těžiště reformy.

Ustanovení o obligatorní registraci všech právnických osob má však ještě jiný ideový základ; i zde navazuje nový c. c. na myšlenky doby osvícenské. Rejstřík právnických osob je motivy³⁰⁾ označován

²⁹⁾ Relazione al Re, n. 30, cit. v koment. u čl. 18. c. c.

³⁰⁾ Relazione Guardasigilli, n. 56., cit. u čl. 31. c. c. a souhlasně Relazione al Re, n. 4., cit. v koment. u čl. 32. prováděcích předpisů.

jako »una specie dello stato civile delle persone giuridiche«. Poslední (XIV.) titul první knihy c. c. je označen »Degli atti dello stato civile« a první článek tohoto titulu (443) má rubriku »Registri dello stato civile«. Označením shora uvedeným chtějí motivy pravděpodobně poukázat na souvislost rejstříku osob právnických s rejstříkem osob fyzických, nazývaným u nás zpravidla matrikami.

Osvícenský stát první začal uznávat význam matrik, které přejal z práva kanonického jako důležité zařízení státní. Italský moderní stát korporacní navazuje na tyto myšlenky osvícenského státu a dále rozšiřuje význam matrik. Cíle dosahuje jednak rozmnožením předmětů obligatorního zápisu do rejstříku osob fyzických,³¹⁾ (vedle vlastních matrik zavádí se řada rejstříků zvláštních, zvláštním způsobem spojených s matrikami); jednak důsledným vybudováním rejstříku osob právnických.

Má tedy důsledně provedená registrace osob právnických *dva ideové základy*: jednak navazuje na myšlenky, na nichž spočívá registrace společenských útvarů obchodního práva, jednak tvoří protějšek a doplnění myšlenky registrace všech důležitých skutečností osob fyzických se týkajících.

Jak patrně z motivů³²⁾ sledují autoři nového c. c. ustanoveními o registraci jednak vybudování dostatečné ochrany osob třetích, které přicházejí ve styk s právnickými osobami, jednak zesílení státního dozoru na tyto společenské útvary.

a) *Zevní ráz rejstříku*. Rejstřík je zřízen v každé provincii a je veden u soudu hlavního města provincie pod dozorem presidenta soudu (čl. 31. odst. 1. c. c. a čl. 32. prov. předpisů); zápisy se provádějí u soudu, v jehož obvodu má právnická osoba své sídlo (čl. 33. prov.).

Rejstřík se skládá z dvou částí: všeobecné a analytické. K nim se řadí ještě sbírka listin. Část všeobecná, rozsahem menší, je v podstatě přehledný seznam všech v rejstříku zapsaných právnických osob s udáním jejich označení. V analytické části je zachycen celý život právnické osoby. Zde se dějí všechny zápisy, které c. c. před-

³¹⁾ Předmětem zápisu do rejstříku civilního stavu jsou: narození, manželství, prohlášení za mrtva, prohlášení nepřítomnosti, filiace nemanželských dětí, rozhodnutí, kterým byla povolena legitimize, adopce (zápis jak v rejstříku adoptovaného, tak adoptanta), poručenství (jak nad nezletilci, tak nad osobami úplně zbavenými svéprávnosti), opatrovnictví (emancipovaní nezletilci a částečně zbavení svéprávnosti) a emancipace.

Věc je provedena tak, že pro legitimize, adopce, poručenství, opatrovnictví a emancipaci jsou zřízeny rejstříky zvláštní, velmi podrobné, z kterých jsou patrné nejen všechny důležité skutečnosti týkající se osobního stavu dotyčných osob, ale i některé otázky majetkové (na př. v rejstříku tutely všechna opatření, která mají za následek změnu majetkového stavu osoby tutele podrobené, inventář, výsledek ročního vyúčtování a pod.). Poznámka v rejstříku civilního stavu slouží pak jen k tomu, aby upozornila interesované osoby na příslušný rejstřík speciální, kde najdou podrobnější informace.

³²⁾ Relazione Guardasigilli, n. 56., Relazione Commissione Parlamentare, pag. 747, cit. v koment. u čl. 31.

pisuje. K vlastnímu rejstříku přistupuje sbírka listin, obsahující v ověřeném opise statut, zřizovací listinu a dekret, kterým byla právnická osoba uznána (čl. 35. a 36. prov.). Vedle této sbírky mluví prováděcí předpisy ještě o sbírce obsahující opisy usnesení a opatření zapsaných do rejstříku.

Účel těchto ustanovení je nepochybně přispět k zvýšení důvěry v rejstřík a omezit na nejmenší míru možnost jakéhokoli zneužití rejstříku. Současně zvyšují tato formálně velmi přísná ustanovení význam a dosah publicity rejstříku.

b) *Forma zápisu.* C. c. a prováděcí předpisy znají dva druhy zápisů, totiž zápisy v technickém smyslu a poznámky. Rozdíl mezi těmito druhy zápisů³³⁾ není nikde v pramenech jasně vyjádřen a ani motivy se o něm nikde nezmiňují. Rozdíl tu ale je a projevuje se především v různém předmětu zápisů a poznámek.

c) *Předměty zápisu* jsou vypočteny taxativně v čl. 31. odst. 2. a 32. odst. 1. c. c. Podle toho je do rejstříku zapsati: datum zřizovací listiny, datum přiznání právní subjektivity, název, účel, majetek, sídlo a jeho eventuelní změny, jména orgánů s udáním komu přísluší právo zástupčí, změny statutu a zřizovací listiny, jakmile byly schváleny státní správou, usnesení o rozpuštění a opatření, která nařizují rozpuštění nebo prohlašují zánik, jména likvidátorů.

Předmětem poznámek jsou důležité skutečnosti týkající se likvidačního řízení, to jest jakéhosi posmrtného stadia právnické osoby, počínajícího prohlášením zániku právnické osoby resp. jejím rozpuštěním a končícího výmazem zaniklé právnické osoby z rejstříku (čl. 30. prov.).

d) *Prostředky, jimiž c. c. donucuje k splnění registrační povinnosti.* Podle prováděcích předpisů (čl. 39, 40, 87) jest žádati za zápis do 15 dnů po tom, co ta která skutečnost nastala, nebo byla vyhlášena v úředním listu; u právnických osob existujících před účinností c. c. jest provésti příslušné zápisy do jednoho roku počítaje ode dne, kdy c. c. vstoupil v platnost. *Povinnost zápisu* stihá především orgány právnické osoby a likvidatory, ale některé nepříznivé účinky opominuté registrace postihují i právnickou osobu jako celek. Prostředky, jimiž c. c. donucuje k splnění registrační povinnosti, jsou:

pokuta do výše 2000 lir, postihující liknavé orgány (čl. 33. c. c.), osobní a solidární ručení orgánů spolu s právnickou osobou samou z podniknutých závazků — účel podnitit členy právnické

³³⁾ Pro zápisy používají prameny terminologie *l'iscrizione, iscriversi* (čl. 32. odst. 1. a 2., 33. c. c.). Terminologie není v pramenech ustálena, jak ukazují formulace *«devono indicarsi»*, čl. 31., užitá v stejném významu (arg. *«anche»* v čl. 32. odst. 1. a *«. . . le iscrizioni prescritte dagli articoli 31. e 32. . . .»* v čl. 33. c. c.). Prováděcí předpisy mluví v stejném smyslu o *«la inserzione»* v čl. 13. (srv. s ním čl. 32. odst. 1. c. c.), ale v čl. 33. a 34. odst. 1. a 2. užívají *«iscrizione, iscritto»*. Pro poznámky je užitó v pramenech jen *«annotazione, annotato»* (čl. 16., 17., 19., 20, 21., 22., 25., 27., 30., 35., 36., 37., 38., 39. prováděcích předpisů).

osoby, aby nutili liknavé orgány k splnění povinnosti registrační, současně i ochrana majetkových zájmů třetích osob, kontrahujících s právnickou osobou (čl. 31. odst. 4.),

možnost provést zápisy z úřední moci (čl. 31. odst. 3.),

ochrana bonae fidei třetích osob; jestliže se zápis nestal, nemohou býti příslušné skutečnosti namítány osobám třetím (čl. 32. odst. 3.);

pokud jde o nezapsání sídla právnické osoby nebo změny tohoto má samostatné ustanovení čl. 43. odst. 2. c. c.

e) *Publicita rejstříku* je formulována mnohem širě než jsme zvyklí vidati v právu obchodním. Důvody spočívají nepochybně v rozšíření a zevšeobecnění registrační povinnosti. Ustanovení tato máme normována v čl. 19, 32. odst. 2. a 43. odst. 2. c. c.

V čl. 19. a 32. je vyjádřen tak zvaný *negativní princip publicity*; třetí osoby nemusí strpět, aby proti nim byly uplatňovány skutečnosti tvořící předmět obligatorního zápisu, pokud tyto skutečnosti nejsou zapsány do rejstříku. Čl. 19. praví: omezení zastoupení, která neplynou z rejstříku nemohou býti namítána osobě kontrahující bona fide se zástupcem právnické osoby; v čl. 32. je řečeno, že jestliže se zápis nestal, nemohou uvedené skutečnosti býti namítány proti osobám třetím. Právní stav, který bylo třeba registrovat, tedy neexistuje pro osoby třetí, které jej neznají ani jim nemůže býti namítnut dříve než je registrován. Jak plyne z čl. 19 a z podstaty principu publicity, chrání se tu ovšem jedině *bona fides* třetích osob; pouze ten, komu je neregistrovaný právní stav znám, je povinnen nechat proti sobě působiti tento stav. Ve shodě s došavadní naukou³⁴⁾ bude asi říci, že důkazní břemeno stihá osoby k registraci povinné a že pouhá domněnka o vědomosti třetí osoby o mimo-rejstříkovém stavu nestačí k vyloučení ochrany bonae fidei.

Pokud jde o *positivní princip publicity*, to jest jak dalece omlouvá třetí osoby bonae fidei neznalost rejstříkového stavu, mlčí i prameny i motivy i komentář. Ze souvislosti s celkovou úpravou registrace se zdá, že pozitivní princip publicity byl myšlen autory c. c. jako zcela důsledný. Čl. 43, odst. 2 c. c. má tu, jak patrně z motivů, postavení zcela výjimečné.

Ad. 2). Jednou ze základních zásad nového c. c. je myšlenka ochrany bonae fidei třetích osob. Není proto divu, že i v titulu věnovaném právnickým osobám vyskytují se ustanovení provádějící tuto zásadu i mimo souvislost s rejstříkem.

Čl. 21. c. c. praví: zrušení usnesení valného shromáždění, které bylo zrušeno poněvadž bylo v rozporu se zákonem, statutem nebo zřizovací listinou, neprejudikuje právům, kterých nabyly osoby třetí na základě jednání uzavřených při výkonu tohoto usnesení. Toto ustanovení, vztahující se jen na právnické osoby korporální povahy, je výslovně rozšířeno čl. 12. odst. 4. prováděcích předpisů také

³⁴⁾ Srv. Sotgia Sergio, *Apparenza giuridica e dichiarazioni alla generalità*, Roma 1930, str. 138. ns.

na nadace. Normy tyto, které jsou v plném souhlase s ustanoveními čl. 19., 32. a 43. c. c., jen potvrzují, že v zákonném díle věnovaném právníkům osobám není z hlediska provedení základních zásad nejmenších rozporů. Ze stejných hledisek bude řešiti postavení třetích osob bonae fidei i v jiných případech, zákonem výslovně neupravených, na př. nabytí práv třetími osobami tam, kde právníkova osoba nabyla nemovitostí či přijala dary a odkazy bez předchozí autorisace státní (čl. 17. odst. 2. c. c.); jakkoli právní jednání je pro právníkovou osobu neplatné, po případě neúčinné, může tu třetí osoba nabýti z neplatného jednání práv.

Ad. 3). Zbývá zmíniti se ještě o solidárním ručení orgánů právníků osob jako o dalším prostředku ochrany třetích osob. Normy řešící otázku ručení jsou dosti četné; zásada sama přesahuje druhou hlavu 2. titulu c. c. nacházejíc své uplatnění i při asociacích bez právní subjektivity a při komitéttech.³⁵⁾ Pokud jde o druhou hlavu c. c., máme základní ustanovení v čl. 18.; toto ustanovení je doplněno řadou ustanovení dalších.

Podle čl. 18. ručí orgány právníkové osoby vůči této solidárně; prost odpovědnosti je pouze ten, kdo se neúčastnil jednání jež způsobilo škodu a nebo kdo se sice jednání účastnil, ale dal si protokolati svůj nesouhlas s tímto jednáním. Toto ručení je upraveno podle obecných předpisů o náhradě škody (předpoklad zavinění) a podle předpisů o mandatu. Zatím co toto ustanovení mluví pouze o odpovědnosti vůči právníkové osobě, mluví čl. 27. c. c. zcela všeobecně. Podle tohoto čl. nemohou orgány uzavíratí další jednání, jakmile jim bylo oznámeno opatření prohlašující zánik nebo rozpuštění asociace; kdykoli překročí tento zákaz, běrou na sebe osobní a solidární odpovědnost. V plném souhlase s těmito ustanoveními je již cit. čl. 31. odst. 4. c. c.

VIII. *Závěr.* Snad žádná část nového c. c. není tak výrazem politických změn jako část věnovaná právníkům osobám. Zatím co c. c. z r. 1865 a novější zákoníky evropského kontinentu vycházejí ze zásad liberalismu, stáli autoři c. c. před nutností stvořiti úpravu, která by byla výrazem myšlenek fašistického korporálního státu. Problem nebyl lehký vzhledem k nedostatku zahraničních vzorů. Podle motivů³⁶⁾ bylo úkolem vytvořiti system norem inspirovaný moderností hledisek (míněny jistě zásady fašistického státu) a ovládaný rigorosním právním pojetím. Bylo již řečeno, že po stránce formální zhostili se svého úkolu velmi dobře. Po stránce obsahové byli autoři nového zákoníku nuceni proti c. c. z r. 1865 *přesunouti hranici mezi právem správním a občanským* v prospěch práva občanského.³⁷⁾ Ve všech svých základních zásadách (princip koncesní, amortisace a registrace) jsou ustanovení nového c. c. hlubším rozvedením myšlenek osvícenské doby.

³⁵⁾ Srv. čl. 36. a 38. c. c.

³⁶⁾ Relazione Guardasigilli, n. 31, cit. u čl. 31. c. c.

³⁷⁾ Relazione al Re, n. 24., cit. před čl. 11. c. c. zdůrazňuje, že veřejnoprávní